

ОСОБИСТІСНІ ДЕСКРИПТОРИ ЗРІЛОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ

Хазратова Нігора

Західноукраїнський національний університет
Тернопіль, Україна
Nigora888@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1471-3234>

Олійник Алла

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Івано-Франківськ, Україна
Alla.oliinyk@pnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2543-4281>

Сидоркіна Марина

Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України
Київ, Україна
Marina.sidorkina@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8303-8762>

Мета. Метою статті є теоретичне і емпіричне вивчення особистісних дескрипторів зрілості громадянської ідентичності студентів.

Методи. У дослідженні було використано психодіагностичні методики встановлення характеристик особистості («Велика П'ятірка» Р. Мак Крає і П. Кости, тест локусу контролю Дж. Роттера, тест визначення рівня стресу В.Ю. Щербатих), а також методику діагностики рівня зрілості громадянської ідентичності І.Р. Петровської. Методами статистичної обробки даних були кореляційний, порівняльний і кластерний аналіз. Вибірку досліджуваних склали студенти гуманітарних спеціальностей 1-5 курсів університетів м. Львова.

Результати. Кореляційний аналіз засвідчив, що найбільшу кількість кореляційних зв'язків утворюють такі показники громадянської ідентичності, як загальна зрілість і стійкість. Показники зрілості громадянської ідентичності мають прямий зв'язок з особистісними характеристиками: сумлінність, нейротизм, рівень стресу (прямий зв'язок), екстернальний локус контролю, екстраверсія (обернений зв'язок). Стійкість громадянської ідентичності пов'язана з рівнем стресу, а також з локалізацією контролю. Кластерний аналіз

продемонстрував, що стійкість громадянської ідентичності виявилася параметром поділу респондентів на дві підгрупи. Особам з низьким рівнем стійкості громадянської ідентичності притаманні низький рівень екстраверсії, високі показники сумлінності, нейротизму та стресу, а також інтернальність локусу контролю. Особам з високим рівнем стійкості громадянської ідентичності притаманні високий рівень екстраверсії, низькі показники сумлінності, нейротизму та стресу, а також високий рівень екстернальності локусу контролю.

Висновки. Зрілість громадянської ідентичності пов'язана з такими особистісними параметрами, як: інтроверсія, сумлінність, нейротизм, високий рівень стресу, інтернальний локус контролю. Виявлено обернений зв'язок між стійкістю та зрілістю громадянської ідентичності, що означає: характерною рисою останньої є не ригідність, а гнучкість. Особам з високим рівнем стійкості громадянської ідентичності притаманні: високий рівень екстраверсії, низькі показники сумлінності, нейротизму та стресу, а також високий рівень екстернальності локусу контролю.

Ключові слова: зрілість громадянської ідентичності, стійкість громадянської ідентичності, локус контролю, стрес, сумлінність.

Nigora Khazratova, Alla Olijnyk, Maryna Sydorkina. Personal descriptors of civic identity of students.

The purpose of the article is to theoretically and empirically study the personal descriptors of students' civic identity maturity.

Methods. The study used psychodiagnostic methods for determining personality characteristics (the Big Five by R. McKrae and P. Costa, the locus of control test by J. Rotter, the stress level test by V. Shcherbatykh), as well as the methodology for diagnosing the level of maturity of civic identity by I. Petrovska. The methods of statistical data processing were correlation, comparative and cluster analysis. The sample of the researchers consisted of students of humanitarian specialties of 1-5 courses of universities in Lviv.

Results. The correlation analysis showed that the largest number of correlations is formed by such indicators of civic identity as general maturity and resilience. Indicators of civic identity maturity are directly related to personal characteristics: conscientiousness, neuroticism, stress level (direct relationship), external locus of control, extraversion (inverse relationship). The resilience of civic identity is related to the level of stress and the localization of control. Cluster analysis showed that civic identity resilience was a parameter for dividing respondents into two subgroups. Individuals with a low level of civic identity resilience are characterized by low levels of extraversion, high levels of conscientiousness, neuroticism, and stress, as well as internalization of the locus of control. Individuals with a high level of civic identity resilience are characterized by a high level of extraversion, low levels of conscientiousness, neuroticism and stress, as well as a high level of locus of control externalization.

Conclusions. The maturity of civic identity is related to such personal parameters as introversion, conscientiousness, neuroticism, high stress level, and internal locus of control. An inverse relationship between resilience and maturity of civic identity was found, which means that the characteristic feature of the latter is not rigidity but flexibility. Individuals with a high level of civic identity resilience are characterized by a high level of extraversion, low levels of conscientiousness, neuroticism and stress, as well as a high level of external locus of control.

Key words: maturity of civic identity, stability of civic identity, locus of control, stress, conscientiousness.

Вступ. Проблема особливостей громадянської ідентичності, особливо в юнацькому та молодому віці, традиційно зумовлює інтерес психологів, соціологів, політологів (Жадан, 2019; Лукасевич, 2020; Петровська, 2023; Хазратова, 2018a; Хазратова, 2018b; Petrovska 2019a, Petrovska 2019b, Petrovska, 2021 та ін.). Тривають суперечки як щодо природи громадянської ідентичності, так і її взаємозв'язку з національною та етнічною ідентичностями (Жадан, 2019; Кухарук, 2019; Петровська, 2023; Соснюк, Остапенко, 2017; Хазратова, 2018b; Corfield, 2021 та ін.); закономірностей функціонування громадянської ідентичності (Жадан (ред.), 2019; Петровська, 2023; Onuch, Hale, Sasse, 2018; Petrovska, 2023; Wilson, 2023 та ін.). Але попри велику кількість робіт, які так чи інакше торкаються проблеми громадянської ідентичності, залишається недостатньо висвітленою проблема ролі особистості у процесі формування громадянської ідентичності. Чи існують ті чи інші особистісні властивості, які можуть ускладнити або, навпаки, оптимізувати процес формування громадянської ідентичності? Чи впливають характеристики особистості (наприклад, зовнішній чи внутрішній локус контролю) на особливості громадянської ідентичності, наприклад, її стійкість або концептуальність/осмисленість? Чи пов'язана зрілість громадянської ідентичності з емоційною та особистісною зрілістю? Ці та інші питання залишаються актуальними, особливо у контексті становлення громадянської ідентичності у молоді.

Метою статті є теоретичне і емпіричне вивчення особистісних дескрипторів зрілості громадянської ідентичності студентів.

У різних дослідженнях громадянська ідентичність особистості пов'язується з усвідомленням та переживанням своєї приналежності до держави і спільноти громадян цієї держави. Процес громадянської

ідентифікації полягає в тому, що особистість ототожнює себе з членом організації, що становить собою державу (громадянином); цей процес ідентифікації може бути складним, не-лінійним, тривалим і включати в себе різного роду кризи, регресії, переосмислення, трансформацію громадянських цінностей. Це становлення громадянської ідентичності здійснюється в тісному зв'язку з громадянською соціалізацією та ресоціалізацією особистості, розвитку її ціннісно-сміслової та мотиваційної сфери.

Громадянську ідентичність можна вважати різновидом організаційної ідентичності як специфічної форми соціальної ідентичності. Громадянська ідентичність особистості має організаційно-рольову природу і проходить своє становлення перш за все у дихотомії «особистість – держава», а також у процесі засвоєння ролі громадянина (його прав, обов'язків, еталонів, рольових приписів) (Петровська, 2023).

У процесі громадянської ідентифікації, так само як і організаційної ідентифікації, відбувається акцептація власної приналежності до держави (як організації) та спільноти громадян (як групи) в поєднанні зі специфічними формами поведінки, когнітивними процесами та емоційними станами. У цьому процесі можна виокремити аспекти: самокатегоризації, усвідомлення власної приналежності в якості громадянина до держави (організації) та спільноти громадян; внутрішньогрупових зв'язків (сприйняття спільності долі зі співгромадянами, подібності проблем та досвіду функціонування в державі).

Громадянська ідентичність особистості (як і ідентичність взагалі) забезпечує тяглість уявлень про себе як громадянина, а також громадянських цінностей та орієнтацій. Саме тому її важливим параметром є стійкість. Цей параметр є складовою зрілості громадянської ідентичності. Стійкість означає незмінність, постійність і передбачає неготовність трансформувати свою громадянську ідентичність під впливом зовнішніх та ситуативних обставин; вказана ідентичність може бути змінена лише під впливом реального переосмислення своїх політичних та громадянських цінностей. Якщо висока і надмірна стійкість означає ригідність громадянина, закритість для змін власних громадянських орієнтацій, некритичну лояльність до держави, то низька стійкість означає готовність «механічної» і швидкої зміни цих громадянських

орієнтацій (скажімо, під впливом страху – в окупації – або заради утилітарної вигоди).

Найзагальнішою та найістотнішою характеристикою громадянської ідентичності, котра втілює рівень її розвитку, є зрілість. Зріла громадянська ідентичність дає змогу всебічного розуміння і автентичного переживання своїх стосунків з державою, партнерства з нею, дає можливість відмовитися від маніпулятивності та «об'єктній орієнтації» у цих стосунках. Незріла громадянська ідентичність найчастіше зумовлює «об'єктну» трактовку або самого себе в стосунках з державою («Від мене нічого не залежить»), або держави (орієнтація на її використання, корупція тощо).

Виходячи зі сказаного вище, можна сформулювати такі дослідницькі завдання:

ДЗ1: виявити кореляційний взаємозв'язок між зрілістю та стійкістю громадянської ідентичності і такими особистісними характеристиками, як локалізація суб'єктивного контролю, екстраверсія – інтроверсія, нейротизм, сумлінність тощо.

ДЗ2: описати «особистісний профіль» особи з високою і низькою стійкістю громадянської ідентичності.

Методи, вибірка, програма і процедура емпіричного дослідження.

Для збору емпіричних даних було використано чотири тестові психодіагностичні методики: тест-опитувальник «Діагностика зрілості та типу громадянської ідентичності особистості» І.Р. Петровської, тест на визначення рівня стресу В.Ю. Щербатих, тест на визначення локусу контролю Дж. Роттера та тест «Велика П'ятірка» Р. Мак-Крає та П. Кости. Перший тест застосовувався для виявлення зрілості громадянської ідентичності людини, а решта три – для визначення особливостей особистості респондента. Серед методів статистичної обробки були застосовані: коефіцієнт кореляцій Спірмена, критерій Манна-Уїтні та кластерний аналіз.

У дослідженні взяли участь 60 осіб (з них 31 чоловік та 29 жінок) віком від 17 до 25 років (рис. 1), студенти гуманітарних спеціальностей 1 – 5 курсів університетів міста Львова. Вибірка була збалансована за ознакою статі (майже однакова кількість чоловіків та жінок), а також за ознакою стажу студентського життя (20 студентів молодших, 20 – старших курсів бакалаврата, а також 20 – магістратури). Цей склад групи діагностованих дає нам змогу

уникнути впливу такої побічної змінної, як стаж перебування у статусі студента: як відомо, ідентичність студента, його бачення свого майбутнього та життя загалом певною мірою змінюється з першого до шостого (сьомого) року навчання.

Дослідження проводилося у форматі онлайн за допомогою гугл-форми.

Програма емпіричного дослідження особистісних дескрипторів зрілості громадянської ідентичності студентів включала в себе 6 етапів.

Перший етап включав в себе підбір методів та методик дослідження, адекватних поставленим цілям і завданням: була перевірена достовірність обраних діагностичних методик, наявність тестових норм, поширеність згадувань про ці методики у науковій літературі. Усі запитання психодіагностичних методик були переведені у google-форму.

На другому була сформована вибірка досліджуваних (чоловіків та жінок – студентів закладів вищої освіти м. Львова у віці 17-25 років). Також була визначена підбірка соцмереж для поширення лінків з пропозицією для студентів пройти опитування: Телеграм, Інстаграм, Фейсбук.

На третьому етапі було здійснено збір даних. Четвертий етап передбачав перевірку отриманих показників діагностованих по різних шкалах усіх застосованих психологічних тестів на нормальність розподілу. Ця підготовча статистична обробка результатів давала змогу адекватно вибрати статистичні критерії подальшого аналізу даних.

Пятий етап нашого емпіричного дослідження включав у себе статистичну обробку одержаних результатів за допомогою кореляційного та порівняльного аналізу, виявлення наявних кореляцій та статистично значимих відмінностей, а також кластерний аналіз. Шостий етап містив інтерпретацію результатів статистичного аналізу та формування висновків дослідження.

Враховуючи, що більшість обраних нами тестових методик («Велика п'ятірка» Р. Мак-Крае та П. Кости, тест на визначення рівня стресу В.Ю. Щербатих, тест на визначення локусу контролю Дж. Роттера) є відомими та поширеними, вважаємо за доцільне, не зупиняючися на їх аналізі, детальніше описати Тест-опитувальник

«Діагностика зрілості та типу громадянської ідентичності особистості» І.Р. Петровської.

Цей тест складається з тверджень та описів ситуацій, пов'язаних з громадянською ідентичністю та подій, за яких вона проявляється. Досліджуваному пропонують обрати той варіант відповіді із запропонованих, який на його думку є найбільш влучним. Методика містить шкали стійкості, суб'єктної орієнтації, концептуальності та інтегральний показник зрілості громадянської ідентичності і дозволяє визначити тип громадянської ідентичності досліджуваного. Оцінюється також міра репрезентованості у громадянській ідентичності інституціональної, спільнотної, індивідуально-рольової складової.

З метою визначення репрезентованості громадянської ідентичності серед інших ідентичностей особистості респондентам пропонується обрати із запропонованого переліку ідентичностей особистості (етнічної, професійної, статевої, регіональної, громадянської та ін.) найбільш значущі для самосприймання. Після цього шляхом рангування визначається пріоритетність кожної обраної характеристики та ієрархічне положення громадянської ідентичності в структурі інших ідентичностей.

Для оцінювання стійкості громадянської ідентичності в якості стимульного матеріалу використовуються так звані казуси – життєві ситуації, у яких наявні ситуації, що вимагають зміни громадянської ідентичності і альтернативи розв'язання. Шкала суб'єктної орієнтації встановлює готовність особистості бути джерелом активності у стосунках з державою, переживання себе суб'єктом або «маленьким гвинтиком великого механізму». Оцінювання концептуальності громадянської ідентичності передбачає фіксацію наявності – відсутності її деталізованості та відрефлексованості відносин особистості з державою (протилежним полюсом концептуальності громадянської ідентичності є її когнітивна простота, примітивність, схематизм).

Обговорення результатів. За допомогою кореляційного аналізу було виявлено, що велику кількість зв'язків з іншими шкалами утворює шкала зрілості громадянської ідентичності: з екстраверсією ($r=-0,59$), сумлінністю ($r=0,4$), нейротизмом ($r=0,52$), рівнем стресу ($r=0,53$), екстернальним локусом контролю ($r=-0,35$) та стійкістю громадянської ідентичності ($-0,31$).

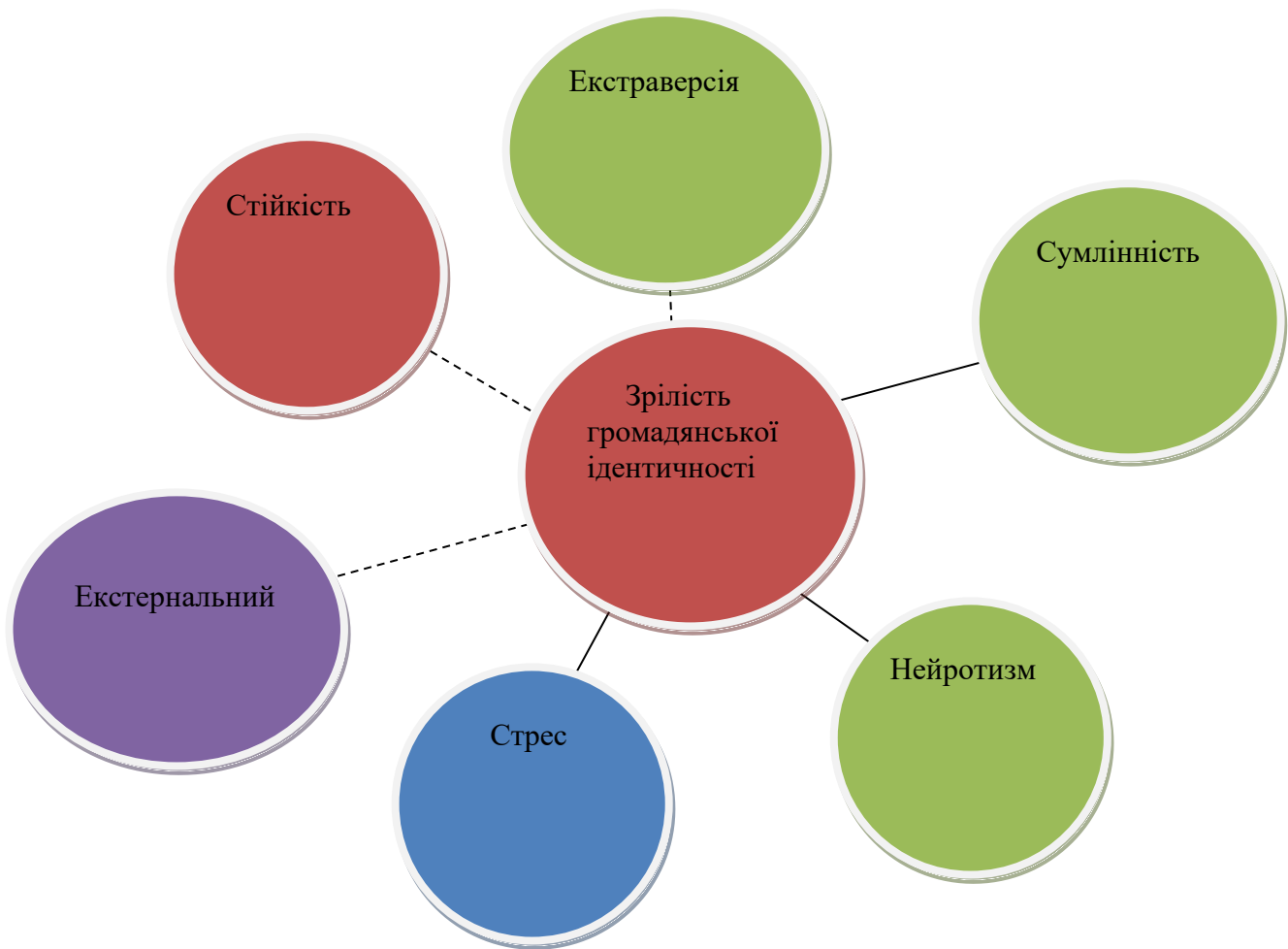

Рис. 1. Кореляційні зв'язки зрілості громадянської ідентичності з іншими показниками

Найбільше числове значення має зв'язок шкали зрілості громадянської ідентичності з екстраверсією. Цей зв'язок є оберненим, що можна інтерпретувати так: дозріванню громадянської ідентичності сприяє більша орієнтація на власні переконання та цінності, ніж на переконання та цінності оточення, до яких тяжіє екстраверт. У швидкоплинній політичній ситуації екстраверти більше піддаються впливу чужих поглядів і переконань, оскільки більше потребують контактів, груп, соціального оточення. Хоч екстраверсія не означає конформізм, але бути в групах і не піддаватися їхньому впливу є майже неможливим. Більша залежність від соціуму та його думки не сприяє формуванню зрілої громадянської ідентичності.

Менш тісною є кореляція шкали зрілості громадянської ідентичності з рівнем стресу досліджуваного. Ця кореляція пряма, а отже зрілість громадянської ідентичності зумовлює або «супроводжує» високий рівень стресу. Можна також пояснити це

через необхідність для зрілого громадянина виявляти політичний нонконформізм, самостійність ухвалення громадянських рішень, визначеність політичної позиції (що є загалом стресогенним).

Зв'язок зрілості громадянської ідентичності з нейротизмом є прямим. Якщо прийняти попереднє пояснення і факт, що зрілість громадянської ідентичності часто передбачає переживання стресу, то цілком логічним виглядає виникнення нейротизму – емоційної нестабільності – у особистості.

Існує також кореляція між зрілістю громадянської ідентичності досліджуваного та його сумлінністю. Це пряма кореляція: у осіб з високою сумлінністю частіше спостерігається зріла громадянська ідентичність. Якщо розуміти сумлінність як совісність, відповідальність і внутрішню чесність, то це сприяє встановленню відповідальних і суб'єктних стосунків громадянина як з державою, так і зі співгромадянами.

Обернений зв'язок між зрілістю громадянської ідентичності та екстернальністю локусу контролю означає, що зріла громадянська ідентичність частіше зустрічається у людей з інтернальним – внутрішнім – локусом контролю. Ці люди приписують собі відповідальність за те, що відбувається у їх житті. Така позиція притаманна суб'єктній орієнтації в стосунках з державою – покладанню на власні сили, прагненню змінити щось у своїй державі, відмови від громадянської пасивності.

Ще одним параметром громадянської ідентичності, який утворив чимало кореляційних зв'язків з характеристиками особистості, стала стійкість громадянської ідентичності.

Виявлено кореляцію між рівнем стресу досліджуваного та стійкістю його громадянської ідентичності ($r=-0,61$). Ця кореляція обернена, тож чим вищий рівень стресу досліджуваного, тим менш стійкою є його громадянська ідентичність. Як було зазначено вище, емоційна нестабільність не сприяє стійкості громадянської ідентичності людини, а оскільки причиною емоційної нестабільності може бути високий рівень стресу (в тому числі стресу військово-політичного характеру), то за таких умов стійкість громадянської ідентичності зменшується.

Нарешті, дослідження показало один дещо парадоксальний результат: наявність оберненого кореляційного зв'язку між стійкістю та зрілістю громадянської ідентичності. Хоч його значення є

невисоким (-0,31), слід також інтерпретувати його як певну тенденцію. Цей зв'язок свідчить, що зріла громадянська ідентичність не завжди є дуже стійкою. Це означає, що людина зі зрілою громадянською ідентичністю за певних умов може відмовитися від свого громадянства, переосмислити його, трансформувати його. Така людина не є завжди затятим прихильником своєї держави і може виявляти стосовно неї як лояльність та відданість, так і нелояльність. І така гнучкість необхідна для адаптації до політичних реалій (так, наприклад, українці з гіпотетично зрілою громадянською ідентичністю на референдумі 1994 року проголосували за вихід України з Радянського Союзу, тобто переосмислили свою попередню ідентичність).

На основі кластерного аналізу досліджувані поділилися на дві групи (рис. 2).

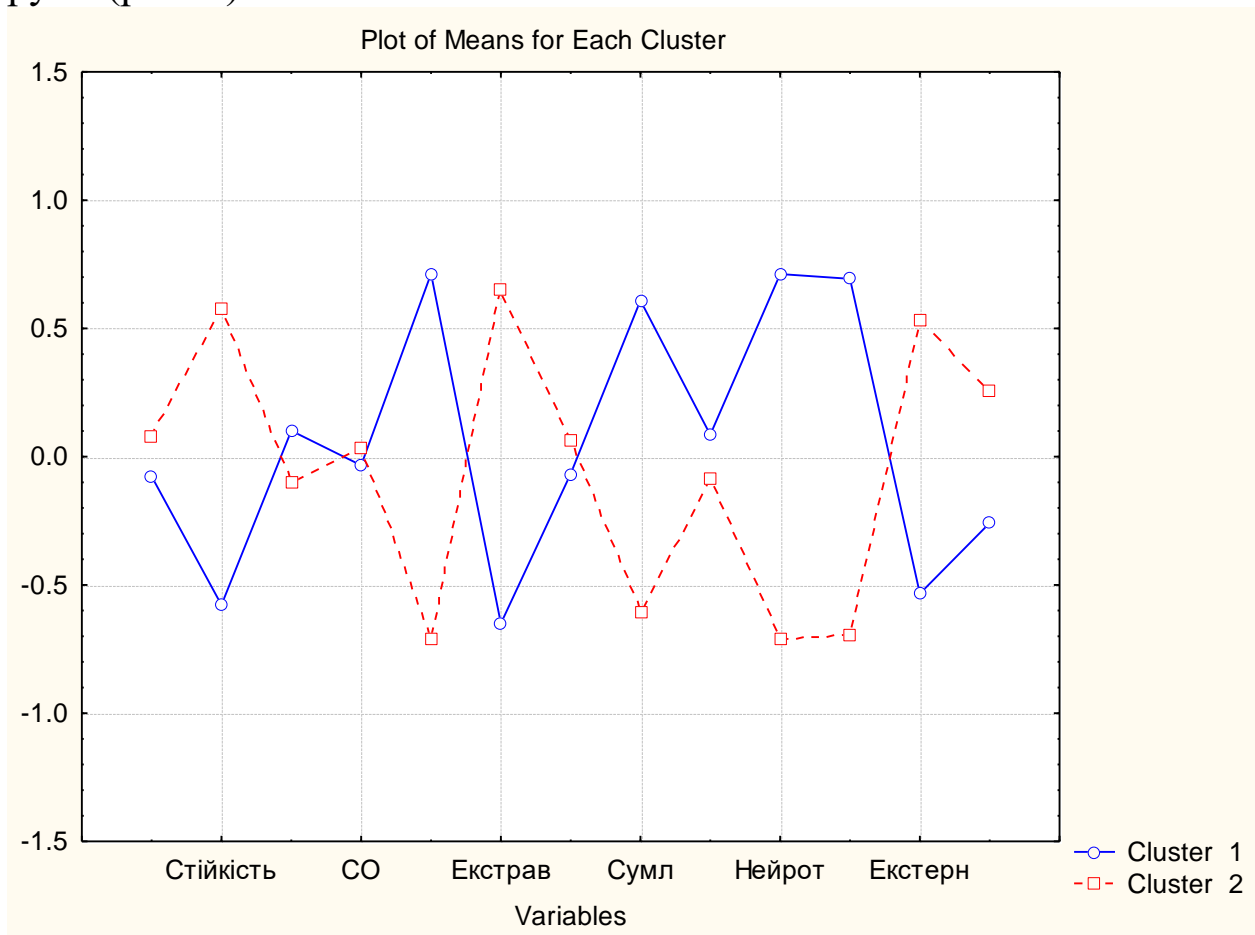

Рис. 2. Розподіл на кластери за стійкістю громадянської ідентичності.

Обидві групи схожі між собою за показниками концептуальності громадянської ідентичності, суб'єктної орієнтації, доброзичливості та відкритістю до нового досвіду (результати розподілилися по

широкому континууму значень). Водночас представникам першого кластеру притаманний низький рівень стійкості громадянської ідентичності, а представникам другого кластеру – високий.

Першій групі -- особам з низьким рівнем стійкості громадянської ідентичності – притаманний високий рівень зрілості громадянської ідентичності, низький рівень екстраверсії, високі показники сумлінності, нейротизму та стресу, а також низький рівень екстернальності локусу контролю. Представникам другого кластеру (з високим рівнем стійкості ГІ) притаманний низький рівень зрілості громадянської ідентичності, високий рівень екстраверсії, низькі показники сумлінності, нейротизму та стресу, а також високий рівень екстернальності локусу контролю.

Інтерпретуючи ці результати, можна дати «психологічний портрет» як особи з високим рівнем стійкості громадянської ідентичності, так і особи з низьким її рівнем. Парадоксальність результатів полягає в тому, що люди з високим рівнем стійкості громадянської ідентичності не завжди мають максимально зрілу громадянську ідентичність; цим особам притаманно також орієнтуватися на інших людей, бути відкритим для спілкування, приписувати зовнішнім причинам відповідальність за події свого життя; водночас їх характеризує емоційна стабільність і відносно низький рівень переживання стресу.

Висновки та перспективи. Громадянську ідентичність можна вважати різновидом організаційно-рольової ідентичності особистості, яка реалізується у дихотомії «особистість – держава» і забезпечує самототожність з громадянином держави і тяглясть уявлень про себе як громадянина.

Зрілість громадянської ідентичності пов'язана з такими особистісними параметрами, як: інтроверсія, сумлінність, нейротизм, високий рівень стресу, інтернальний локус контролю. Виявлено обернений зв'язок між стійкістю та зрілістю громадянської ідентичності, що означає: характерною рисою останньої є не фіксованість/ ригідність, а гнучкість. Особам з високим рівнем стійкості громадянської ідентичності притаманні: високий рівень екстраверсії, низькі показники сумлінності, нейротизму та стресу, а також високий рівень екстернальності локусу контролю.

Перспективою цих досліджень є їх реалізація на кількісно ширшій, різноманітнішій та більш репрезентативній вибірці, що дало б змогу уточнення і всебічного осмислення результатів.

Література:

1. Жадан, І. В. (2019а). Комунікативний потенціал розвитку громадянської компетентності студентської молоді. *Наукові студії із соціальної та політичної психології НАПН України*, 43 (46), 67-82. <http://sssppj.org/index.php/ssj/article/view/16/79>.
2. Жадан, І.В. (ред.) (2019b). *Механізми громадянської і національної самоідентифікації: трансформації комунікативних практик* : монографія. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД. Взято з: <https://lib.iitta.gov.ua/721062/1/zhadanMon2019.pdf>
3. Кухарук, О. Ю. (2019). Суспільні трансформації та ідентичність українців у контексті теорії соціальної ідентичності. *Проблеми політичної психології*, 22 (1), 63–73. <http://dx.doi.org/10.33120/popp-vol22-year2019-34>
4. Лукасевич О. А. (2020). Проблема формування ідентичності особистості: сучасний контекст. *Проблеми сучасної психології*, 1 (17), 45–51. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2020-1-4>
5. Петровська, І.Р. (2023). *Психологія становлення громадянської ідентичності особистості*. Дис. ... докт. психол. наук із політичної психології : 19.00.11 / Інст. соціал. та політ. психології. Київ.
6. Петровська, І.Р. (2021). Розробка та апробація опитувальника «Діагностика зрілості та типу громадянської ідентичності особистості». *Проблеми політичної психології*, 24(1), 208–232. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-76>
7. Соснюк, О. П., & Остапенко, І. В. (2017). Психосемантичні особливості національної та громадянської ідентичності студентської молоді. *Український психологічний журнал*, 2(4), 164–176.
8. Хазратова, Н. В. (2018а). Діагностика громадянської ідентичності: пошук інструментів вимірювання. *Психологічні науки: проблеми і здобутки*. Зб. наук. статей. 2 (12), 264-278.
9. Хазратова, Н. В. (2018b). Етнонаціональна і громадянська ідентичність: пошук емпіричних критеріїв. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім.. В.О. Сухомлинського*, 1 (19), 143- 150.
10. Corfield, P. (2021). Being Assessed as a Whole Person: A Critique of Identity Politics. *Academia Letters*, Article 101. <https://doi.org/10.20935/AL101>
11. Onuch, O., Hale, H.E. & Sasse, G. (2018). Studying identity in Ukraine, *Post-Soviet Affairs*, 34(2-3), 79–83. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2018.1451241>
12. Petrovska, I. (2019а). Civic identity development: ontogenetic aspect. *Social Welfare: Interdisciplinary Approach*, 2 (9), 29-43. <http://dx.doi.org/10.21277/sw.v2i9.423>
13. Petrovska, I. (2019b). Peculiarities of various types of civic identity. *Journal of Education Culture and Society*, 10 (2), 43-54. <https://doi.org/10.15503/jecs20192.43.54>
14. Petrovska, I. (2021). Psychological Model of Civic Identity Formation. *Journal of Education Culture and Society*, 12 (2). 167-178 <https://doi.org/10.15503/jecs2021.2.167.178>

15. Petrovska, I. (2023). Typology of Civic Identity. *Current Issues in Personality Psychology*, 11(2), 150-161. <https://doi.org/10.5114/cipp.2022.116324>
16. Wilson, A. (2023). Ukraine at war: Baseline identity and social construction. *Nations and Nationalism*, 1–10. <https://doi.org/10.1111/nana.12986>

References

1. Zhadan, I.V. (2019). Sotsialno-psykhologichna model hromadianskoi kompetentnosti. [Social and psychological model of civic competence] *Problemy politychnoi psykholohii – Scientific studies in social and political psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 8(22), 7–21. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol22-Year2019-25> [in Ukrainian].
2. Zhadan, I.V. (red.) (2019). *Mekhanizmy hromadianskoi i natsionalnoi samoidentyfikatsii: transformatsii komunikatyvnykh praktyk : monohrafiia*. [Mechanisms of civic and national self-identification: transformations of communicative practices]. Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/721062/1/zhadanMon2019.pdf> [in Ukrainian].
3. Kukharuk, O. Y. (2019). Suspilni transformatsii ta identychnist ukraintsev u konteksti teorii sotsialnoi identychnosti [Public Transformations and Ukrainians' Identity through Social Identification Theory]. *Problemy politychnoi psykholohii – Problems of Political Psychology*, 22 (1), 63–73. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol22-Year2019-34> [in Ukrainian].
4. Lukasevich, O. A. (2020). Problema formuvannia identychnosti osobystosti: suchasnyi kontekst [Problem of Personality Identity Formation: Contemporary Context]. *Problems of Modern Psychology*, 1 (17), 45–51. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2020-1-4> [in Ukrainian].
5. Petrovska, I. R. (2023). Psykhologhiia stanovlennia hromadianskoi identychnosti osobystosti. [Psychology of formation of civic identity of personality]. *Doctor's thesis*. Kyiv: Inst. sotsial. ta polit. Psykhologhiia.
6. Petrovska, I.R. (2021). Rozrobka ta aprobatsiia opytuvalnyka «Diahnostyka zrilosti ta typu hromadianskoi identychnosti osobystosti». [Development and testing of the questionnaire “Diagnosis of maturity and type of civic identity of the individual”]. *Problemy politychnoi psykholohii – Problems of Political Psychology*, 24(1), 208–232. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol24-Year2021-76>. [in Ukrainian].
7. Sosniuk, O. P., & Ostapenko, I. V. (2017). Psykhosemantychni osoblyvosti nacionaljnoji ta ghromadjanskoji identychnosti studentskoji molodi. [Psychosemantic features of student youth's national and civic identity]. *Ukrayinskyi psykholohichnyi zhurnal – Ukrainian Psychological Journal*, 2 (4), 164–176. [in Ukrainian].
8. Khazratova, N. V. (2018). Diahnostyka hromadianskoi identychnosti: poshuk instrumentiv vymiriuvannia. [Assessment of civic identity: the search of measurement instruments]. *Psykhologichni nauky – Psychological sciences: problems and achievements*, 2 (12), 264-278. [in Ukrainian].
9. Khazratova, N. V. (2018). Etnonatsionalna i hromadianska identychnist: poshuk empirychnykh kryteriiv [Ethnonational and civic identity: the search for empirical criteria]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu im. V.O. Sukhomlynskoho – Scientific Bulletin of Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynskyi*, 1 (19), 143- 150. [in Ukrainian].

10. Corfield, P. (2021). Being Assessed as a Whole Person: A Critique of Identity Politics. *Academia Letters*, Article 101. <https://doi.org/10.20935/AL101>
11. Onuch, O., Hale, H.E. & Sasse, G. (2018). Studying identity in Ukraine, *Post-Soviet Affairs*, 34(2-3), 79–83. <https://doi.org/10.1080/1060586X.2018.1451241>
12. Petrovska, I. (2019a). Civic identity development: ontogenetic aspect. *Social Welfare: Interdisciplinary Approach*, 2 (9), 29-43. <http://dx.doi.org/10.21277/sw.v2i9.423>
13. Petrovska, I. (2019b). Peculiarities of various types of civic identity. *Journal of Education Culture and Society*, 10 (2), 43-54. <https://doi.org/10.15503/jecs20192.43.54>
14. Petrovska, I. (2021). Psychological Model of Civic Identity Formation. *Journal of Education Culture and Society*, 12 (2). 167-178 <https://doi.org/10.15503/jecs2021.2.167.178>
15. Petrovska, I. (2023). Typology of Civic Identity. *Current Issues in Personality Psychology*, 11(2), 150-161. <https://doi.org/10.5114/cipp.2022.116324>
16. Wilson, A. (2023). Ukraine at war: Baseline identity and social construction. *Nations and Nationalism*, 1–10. <https://doi.org/10.1111/nana.12986>

Received: 13.05.2024

Accepted: 30.05.2024